

Evaluation of Iranian Architecture and Social Interactions in Cultural Spaces

Sepideh Kamaei

M.A., Architecture, Mahshahr Branch, Islamic Azad University, Mahshahr, Iran.

Ahmad Reza Kaboli¹

Assistant Professor., Department of Architecture, Mahshahr Branch, Islamic Azad University, Mahshahr, Iran.

Abstract

The success rate of cultural spaces has always depended on human presence and utilizing the spaces. The cultural spaces have sought to increase social interactions and human solidarity in addition to the revival of culture and art. One of the primary views of Iranian architecture is to pay attention to the social dimension of man and his need to be present in society. The present sought to investigate and evaluate the impact of Iranian architectural indicators and their unique features on the social interactions of humans in cultural spaces based on library and field studies and content analysis about the theoretical foundations. It has been hypothesized that cultural spaces are a platform consisting of social and human activities and relationships. The analyses revealed that the identity of Iranian architecture and its constituent elements are in line with the identity needs of man and his social identity, and always paying attention to these indicators and the elements invites him to communicate and participate in social interactions.

Keywords: Elements of Identity, Iranian Architecture, Social Interactions, Culture, Cultural space

نشریه علمی اندیشه‌های نو در علوم جغرافیایی، دوره ۲، شماره ۳، بهار ۱۴۰۳، صفحات: ۴۷-۶۲
شاپا: ۱۴۷۳-۲۹۸۱

تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۳/۰۱/۲۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۱/۰۲

ارزیابی معماری ایرانی و تعاملات اجتماعی در فضاهای فرهنگی

سپیده کمائی

دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، واحد ماهشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، ماهشهر، ایران

احمدرضا کابلی

استادیار گروه معماری، واحد ماهشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، ماهشهر، ایران

چکیده

میزان موفقیت فضاهای فرهنگی همواره در گرو حضور انسان و بهره‌گیری از همچنین فضاهایی بوده است. وجود فضاهای فرهنگی علاوه بر احیای فرهنگ و هنر، در پی افزایش تعاملات اجتماعی و همبستگی انسانی بوده است. یکی از اصلی‌ترین دیدگاه‌های معماری ایرانی توجه به بعد اجتماعی انسان و نیاز او به حضور در اجتماع است. در این مقاله سعی شده است بر اساس مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی و تحلیل محتوایی پیرامون مبانی نظری پژوهش، به بررسی و ارزیابی تاثیر شاخص‌های معماری ایرانی و ویژگی‌های منحصر به فرد آن بر روی تعاملات اجتماعی انسانها در فضاهای فرهنگی پرداخته شود و فرض شده است فضاهای فرهنگی بستری متشکل از فعالیتها و روابط اجتماعی و انسانی است و در پایان پس از تحلیل‌های صورت گرفته مشخص گردید هویت معماری ایرانی و عناصر تشکیل دهنده آن منطبق با نیازهای هویتی انسان و هویت اجتماعی اوست و همواره توجه به این شاخص‌ها و عناصر موجب دعوت او به برقراری ارتباط و تمایل به مشارکت در تعاملات اجتماعی است.

کلمات کلیدی: عناصر هویت ساز، معماری ایرانی، تعاملات اجتماعی، فرهنگ، فضای فرهنگی

مقدمه

معماری «ظرف» زندگی انسان در تمامی ابعاد فردی و اجتماعی (و منطبق بر شرایط زیستی و بومی) است. با این نگاه، برای تحقق معماری علاوه بر توجه به وجوه ملموس و مادی (کالبد) آن، باید حوزه‌های انسانی چه در حیثیت فردی و چه در حیثیت اجتماعی را نیز مورد تأمل و مطالعه قرار داد (ارژمند و خانی، ۱۳۹۱). معماری ایرانی به سرزمین ایران تعلق دارد و سرزمین ایران که در آن حکمت ایرانی - اسامی جاری و ساری است، معنوی است. سیر معنا و معنویت‌گرایی در این سرزمین، حداقل از دوران زرتشت پیامبر (۱۲۰۰ تا ۱۶۰۰ قبل از اسام) تا ظهور اسام و سپس دوران بعد از آن، یعنی با حضور حکمای سینیوی (مشائی)، متکلمین، اشراقی، عرفانی، مشائی - اشراقی و در نهایت حکمای متعالیه (که تاکنون نیز ادامه دارد) ۸ قابل مشاهده می‌باشد. در سیر حکمت (فلسفه الهی) این سرزمین، همواره شناخت حقیقت و معرفت به آن (ذات حق)، محور اصلی کلیه مطالعات و تحقیقات بوده و هرکدام از دوران حکمت ایرانی، با اتکا به حکمت‌های پیشین خود به امور الهی و معنوی پرداخته‌اند. این سیر، حرکتی تکاملی و تعالی‌جویانه بوده و به همین دلیل به نوعی پیوستار و وحدت در کلیه نظرات و آراء فلسفی و حکمی عالمان این سرزمین، دیده می‌شود. (صحاف، ۱۳۹۰). این تحقیق درصدد پاسخ به این سؤال است که کدام ویژگی‌های معماری ایرانی بر تعاملات اجتماعی انسان در فضاهای فرهنگی تاثیرگذار است و میزان تاثیرگذاری آن به چه صورت است. با توجه به اهمیت درک ارتباط ذکر شده، مجموعه معیارهای معماری ایرانی که می‌توانند بر احیا و تدام تعاملات اجتماعی در فضاهای فرهنگی تاثیرگذار باشند در این تحقیق مورد بررسی قرار گرفته است.

پیشینه پژوهش

نصیریان و همکاران (۱۳۹۵) در این تحقیق طراحی مرکز فرهنگسرا با محتوای صرفه جویی در مصرف انرژی با کاربرد فناوریهای نوین و مصالح جدید ساختمانی و روش‌ها پیشرفته همراه خواهد بود. بنابراین فعالیت‌های عمده این مرکز میتواند در راستای ارتقای آگاهی و فرهنگ عمومی پیرامون صرفه جویی در مصرف انرژی پایه ریزی شود. این پژوهش بر مبنای مطالعات کتابخانه‌ای و به روش توصیفی تحلیلی انجام شده است. با بهره‌گیری از فناوری‌های نوین در جهت ارتقای کیفیت معماری مرکز فرهنگسرا گام برداشت و با کاربرد مصالح جدید و فناوری‌های نوین ساختمانی تا حد امکان میزان مصرف انرژی در ساختمان را به حداقل رساند.

تجری و همکاران (۱۳۹۴) محیط دارای ویژگی‌های جغرافیایی ساخته‌شده و فرهنگی است که با هم رابطه‌ای درونی دارد. فرهنگ هم پایدارترین وجه جامعه و ناظر به کیفیت موجود در آن جامعه و واقعیتی است که اکنون در آن جامعه وجود دارد. با توجه به اهداف و اهمیت پایدار ی هویت فرهنگی و تأثیر آن در زمینه‌های گوناگون جامعه و ضرورت نیاز شهر به پایداری هویت فرهنگی و از آن جایی که فرهنگسرا به عنوان عنصریست که می‌تواند در پایداری و حفظ هویت فرهنگی هر شهر و جامعه تأثیر بسزایی داشته باشد

آیت‌اللهی و همکاران (۱۳۹۳) هدف پژوهش حاضر توجه به ابعاد اجتماعی در طراحی بناهای فرهنگی و یافتن روابطی هر چند ساده شده بین کیفیتهای فضایی و مفاهیم اجتماعی از جمله اجتماعپذیری است. برآورد میزان اجتماع پذیری با توجه به مولفه‌های آن در نمونه مورد مطالعه از روش مصاحبه و مشاهده و تحلیل نتایج آن از طریق نقشه‌های رفتار فضایی کاربران

حاصل شده است. نتایج پژوهش حاضر حاکی از وجود رابطه مستقیم بین میزان اجتماع پذیری و مولفه های کالبدی و فعالیتی محیط ساخته شده است. این مولفه ها گاه به تنهایی و گاه در ترکیب با یکدیگر میتوانند در کمیت و کیفیت اجتماع پذیری فضا اثر گذار باشند.

برجیان بروجنی (۱۳۹۳) تحقیق حاضر به بررسی فرهنگسرا با رویکرد آموزش نوین پرداخته است. جامعه آماری مورد بررسی در این پژوهش جوانان ۱۸ تا ۳۰ سال از افراد جامعه می باشند که به صورت تصادفی انتخاب شده و حجم آن نیز بستگی به وسعت پروژه دارد. فرضیه های این تحقیق شامل سه فرضیه می باشد که با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون به تجزیه و تحلیل این داده ها پرداختیم. استفاده از شیوه ها و روشهای نوین در طراحی و ساخت و رشد و خلاقیت جوانان رابطه معناداری وجود دارد. بین استفاده از فضا و مکانهای مخصوص برای جوانان در تعلیم و تربیت رابطه معنا داری وجود دارد. بین استفاده از الگوهای معماری مناسب در رشد و خلاقیت جوانان رابطه معناداری وجود دارد. لذا نیاز به طراحی یک مجموعه که علاوه بر احیای هویت فرهنگی در شهر کرمان، نقش موثری در جذب گردشگر برای رونق اقتصادی کشور نیز داشته باشد، احساس می گردد. این طرح با هدف شناساندن، معرفی و احیای صنایع و هنرهای دستی و معماری نقاط مختلف شهر کرمان که غالباً در معرض فراموشی هستند خصوصاً به نسل جوان که از این مهم بی اطلاعند، شکل می گیرد.

پیربابایی و همکاران (۱۳۹۲) مطالعات حاضر نشان می دهد که گذران اوقات فراغت در جامعه ایرانی با چالش های نظری و رویکردی روبرو می باشد و وضعیت فراغتی جوانان ایرانی که تحت تأثیر غرب قرار گرفته و نیز عدم برنامه ریزی و مدیریت ساختاریافته و ناهماهنگی در تصمیم سازی برنامه های فراغتی از سوی سازمان های دولتی و خصوصی از دیگر مشکلاتی است که در حال حاضر گریبان گیر جامعه خصوصاً جوانان می باشد. این مطالعه با شناسایی الگوهای رفتاری ایرانی- اسلامی و استفاده از الگوهای ایرانی- اسلامی اصول و مبانی معماری اوقات فراغت را تدوین نموده و بر این اساس در پارک جنگلی چیتگر واقع در شمال غرب تهران و مجاورت با دریاچه چیتگر که دارای پتانسیل فضای فراغتی بالایی در جذب و گذران اوقات فراغت مرد مخصوصاً جوانان است، طراحی مجموعه فراغتی و فرهنگی نمونه انجام یافته است.

مبانی نظری

هویت

تشخیص ویژگی یک شخص یا یک چیز می باشد. لینچ هویت را به عنوان یک شاخص که یک فرد میتواند یک مکان را به عنوان مکانی مجزا از سایر مکان ها تشخیص دهد تعریف میکند (Oktay, 1998). هویت در جهان بینی اسلامی باید نشان از خودباوری و عزت جامعه باشد. هویت شهری مقوله ای کالبدی-معنوی معنوی و ناشی از شکل کلی و فرم شهر است. هویت شهری حاصل کنش و واکنش عین و ذهن است (Piran, 2005). جلوه های بارز هویت شهرهای تاریخی ایران را در وجوه مختلف از جمله هویت کالبدی، عملکردی، تاریخی، فرهنگی، انسانی و... میتوان از یکدیگر تمیز داد و هویت کالبدی در این شهرها عموماً از جهت سادگی، ارجحیت معنویت بر مادیت، وحدت کالبدی (وحدت در عین کثرت)، درونگرایی، هماهنگی و زیبایی به سهولت تمیز داده میشود (نقی زاده، ۲۰۱۲). امروزه هویت کالبدی در مسکن جای خود را به هویت کاذب مادی و فردگرایی داده است، همچون ساختمانهای مدرن که مشخصه ی فرهنگ مدرن به ویژه فرهنگ غربی میباشد. در همهی

شهرها و مناطق مختلف دنیا گسترش یافته است (Lee, 1996). همانطور که ملاحظه می‌شود هویت در معماری سنتی و ادوار گذشته تا کنون دستخوش چالش‌های بسیار زیادی شده است و تعدادی اندکی از معماران تلاش بسیار زیادی نموده تا علاوه بر حفظ اصول و ارزش‌های معماری سنتی-ایرانی آن را مدرنیزه کرده تا پاسخگوی نیازهای حال حاضر و سلاقی معاصر باشد. (عرفانیان صفار، برادران هروی، ۱۴۰۱).

جدول ۱- عناصر هویت بخش در معماری ایرانی

عناصر هویت بخش در معماری ایرانی

رعایت اعتدال و توجه به عدالت اجتماعی	عناصر معنایی هویت بخش
دوری از کبر	
درونگرایی	
امنیت	
پوشیدگی و حیا	عناصر کالبدی هویت بخش
عنصر حیاط مرکزی	
اصل دوری از بیودگی	
رعایت سلسله مراتب	
تعادل در تراکم و تعداد طبقات	
مساحت قطعات	

ماخذ: عرفانیان صفار، برادران هروی، ۱۴۰۱

جدول ۲- ابعاد هویت در فضای شهری

منابع	توضیحات	انواع هویت	تجدید هویت
مدنی پور ۱۳۷۹	اگر تغییرات روندی طبیعی داشته باشد و فرصت بروز ثابت‌هایی را در مقطع زمانی بدهد. تغییر هویت نیز با آهنگی قابل پیش‌بینی و در قالبی قابل سنجش اتفاق می‌افتد و در مجموع کم‌تنش بودن جریان تغییر هویت و وجود چارچوبهایی برای قضاوت در هر مقطع زمانی هویت را به وضع تثبیت شده‌ای نزدیک می‌کند. به طوری که این پدیده علی‌رغم تغییرات هویتی همواره هویت بخش به نظر می‌رسد.	تثبیت هویت	
نوفل ۱۳۸۸	بافت کالبدی و ساختار مکانی فضایی یکی از مهم‌ترین ابعاد هویتی فضاهای شهری را شکل می‌دهد زیرا شکل‌گیری بافت کالبدی فضاهای شهری متأثر از اندیشه‌ها، باورها، فعالیت‌ها و سطح فرهنگ جامعه است. از این رو شناخت این بخش از شهرها می‌تواند به شناخت بیشتر سایر ابعاد اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی نیز بیانجامد. واقعیت این است که	هویت کالبدی فضایی	

	بافت کالبدی امکان بازشناسی هویت شهری را به صورت بصری فراهم میکند و به همین دلیل از میان سایر ابعاد هویتی اهمیت بیشتری دارد.	
نوفل ۱۳۸۸	این نوع از هویت ارزشهای زیباشناختی در شهر و کیفیت فضایی و امکان ادراک و موقعیت و جهت یابی را شامل می شود، اگر فردی در شهر وارد شود و او بعد از دیدن بخشهای مختلف شهر بتواند به خوبی بخش هایی از شهر را توصیف کند و در ذهن او باقی بماند آن فضاهای شهری نمایانگر هویت بصری خواهند بود.	هویت بصری
موثقی ۱۳۸۵	هویت شناختی کیفیت و کمیت اطلاع از فضای شهر و نمادها و نشانه های شهری و ارزشهای تاریخی و فرهنگی را نشان می دهد. عناصر موثقی هویتی هر کدام در شب و روز مفهوم خاصی را به ما می دهد عناصر باید در شب و روز آن چنان خوانایی و وضوح داشته باشد که هویت ۱۳۸۵ بخشی به شهر را در هر دو زمان حفظ کند.	هویت شناختی
قاسمی ۱۳۸۳	بی هویتی به معنی سلب هر گونه امکان تشخیص مفهومی است که در دنیای واقعی با قانون مندی های مادی حاکم بر آن شاید هیچ گاه به صورت مطلق نمود نیابد.	بی هویتی
قاسمی ۱۳۸۳	برآیند هویت های افراد یک جامعه را هویت جمعی گویند. طبیعی است که در یک جامعه ی مشخص هویت همه ی آحاد جامعه همان نیست، بلکه فقط هم پوشانی هایی با یکدیگر دارند.	هویت جمعی

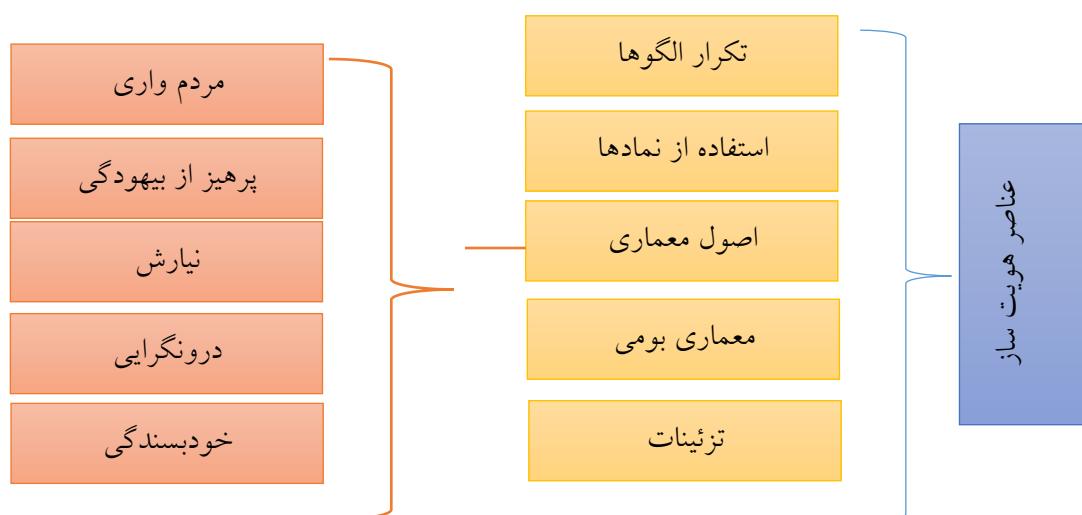
ماخذ: اکبری، قاسمی، ۱۴۰۰

هویت در معماری

برای درک هویت معماری ایرانی می توان با بررسی اصول بناهای سنتی ایران و دریافت حکمت و عقاید حاکم بر آن ها عناصر هویت ساز معماری سنتی را دریافت. طبق نظر دکتر پیرنیا ویژگی های معماری ایران شامل پنج اصل: مردمواری، پرهیز از بیهودگی، نیارش، درونگرایی و خودبسندگی است که در همه بناهای سنتی به نوعی قابل مشاهده است نمودهای هویت را در معماری می توان به صورت زیر مرتبط با ابعاد هویت ملی دانست. تکرار الگوهای گذشته می تواند نمودی از بعد میراث فرهنگی ملی، اسطوره های ملی و حتی نمادهای ملی باشد، استفاده از نمادها را می توان مرتبط با بعد ارزشهای ملی، بعد اسطوره ها و نمادهای ملی و در نهایت بعد دینی و باورهای مذهبی دانست. طراحی طبق اصل معماری بومی در بعد ویژگی های جغرافیایی جای دارد. تزئینات در ارتباط با ارزشهای ملی، باورهای مذهبی و اسطوره ها و نمادهای ملی معنا میابد. اما در گروه پنج اصل معماری ایرانی یعنی مردم واری آموزه های اسلامی، نشانگر این حقیقت است که اسلام عبادت صرف و دوری کردن از مردم را جایز نمی داند از طرفی، نگاه معماری به انسان به منزله روح بنا است و کالبد بنا همان جسم است که معمار آن را می سازد. پس معمار موظف است کالبد بنا را متناسب با روح آن بیافریند، پرهیز از بیهودگی، خودبسندگی، نیارش و درونگرایی قابل بررسی در ابعاد ارزشهای ملی، ویژگی های جغرافیایی و باورهای دینی هستند. (اکبری، قاسمی، ۱۴۰۰).

عناصر هویت ساز معماری

هویت عمومی و به تبع آن هویت معماری از توجه به وجوه متمایزکننده فرهنگی به دست می‌آید. معماری ایرانی-اسلامی را میتوان بخشی از هویت دانست و احیای هویت امری است که همه صاحب نظران بر ضرورتش صحه گذاشته اند(اکبری، قاسمی، ۱۴۰۰).

شکل ۱- عناصر هویت ساز معماری ایرانی

ماخذ: اکبری، قاسمی. ۱۴۰۰

مفهوم معماری ایرانی

معماری آمیخته و فرآیندیست از: علم و هنر، ذوق و سلیقه، اعتقاد و ایمان و مهارت‌های خاص که در راستای تمدن و فرهنگ و در رهگذر تاریخ، زبان گویای زمانه‌ی خویش است. استون هنج که بیانگر فرهنگ و تمدن خاص زمانه‌ی خویش است، شکل یابی خود را مدیون منیرها و دل‌من هاست و بهره‌ور از فلسفه، نجوم و اعتقادات حاکم بر ساخت آن. تکوین معماری روندیست پر دامنه. عواملی گوناگون: مطالعه‌ی معماری را نیز می‌دانست گسترده و مواردی مختلف. معماری، اول در اندیشه‌ی معمار نقش میندند (حقیقت) سپس بیان میشود(واسطه) و در نهایت بر ساخت زمین یا اثر فضا شکل میگیرد. عرفان عطیه ایست الهی که در کالبد آثار هنری ما، روح وحدت، عمق معنی، زیبایی بیان، و فرهنگی جامع و دیرپا به ودیعت نهاده، در این فلسفه اخلاقی که اساسش وحدت، طریقش عشق و اوجش وصل است. آنچه به وسیله حواس چند گانه درک میکنیم مجاز است که متعدد باشد. حقیقت وحدت است که از طریق عشق، با چشم دل و تهی شدن از خود و نیل به وصل قابل درک است. عرفان همواره الهام بخش هنرمندان ما بوده، تنوع در وحدت و وحدت در تنوع همسازی در قلب آثار هنری گرانقدر ما به انسجام آورده و جنبه‌های معنوی معماری را، چون جمله آثار هنری ما، از چشمه زلال عشق آفرین خود سیراب کرده(پیرنیا، ۱۳۸۷).

جدول ۳- پیشینه تحقیق در خصوص معماری ایرانی

محقق	عنوان	بررسی پژوهش
فیضی و همکاران (۱۳۹۵)	بررسی ویژگی های سبک معماری خراسانی مالهه موردی مسجد جامع فهرج	این مقاله به بررسی معماری ایرانی از کم نظیرترین هنرهای است که در طول قرون آثار بی همتایی از خود برجای گذشته و سهم بسزایی در پیشرفت فن و هنر معماری در جهان داشته است، این تحقیق با روش تحلیلی، توصیفی و مقایسه ای و با توجه با اسناد کتابخانه ای به بررسی ویژگی های سبک معماری خراسانی به عنوان اولین سبک معماری اسلامی ایران می پردازد و مسجد جامع فهرج را به عنوان قدیمی ترین مسجد ایرانی و نمونه شاخص این سبک مورد مطالعه قرار می دهد.
احمد نژاد و همکاران (۱۳۹۷)	تاثیر شیوه خراسانی در شکل گیری مساجد صدر اسلام نمونه موردی مسجد فهرج	این مقاله ابتدا به معرفی سبک های معماری ایرانی اسلامی که شامل شیوه های پارتی، پارسی، خراسانی، رازی، اصفهانی می باشد خواهد پرداخت، در ادامه سبک خراسانی به عنوان اولین سبک معماری ایرانی اسلامی مورد بررسی قرار خواهد گرفت، شیوه خراسانی به عنوان اولین شیوه معماری ایرانی اسلامی در مسجد جامع فهرج ظهور کرده و عنوان کهن ترین مسجد سرزمین ایران را به خود اختصاص داده است در این مقاله به روش کتابخانه ای و رویکرد آن توصیفی-تحلیل می باشد.
شکفته (۱۳۹۱)	ویژگی های بصری شاخص تزئینات گچبری معماری عصر ایلخانی	در این مقاله، با مقایسه تعدادی از نمونه های موجود، نقوش گچبری دوره ایلخانی شناسایی شوند، در این مقاله آثار شاخص گچبری ایلخانی به روش توصیفی تحلیلی بررسی شده اند، چنین نتیجه گیری شده است که در دوره ایلخانیان گچبری بر گرفته از دوران پیش از خود به خصوص سلجوقیان است.
صحافی اصل و همکاران (۱۳۹۰)	بررسی تداوم عناصر تزئینی معماری ایران باستان در معماری دوران اسلامی ایران تا پایان دره صفویه	در این پژوهش با انجام مقایسه ای تطبیقی میان تزئینات وابسته به معماری بناهای ایران پیش از اسلام و عناصر تزئینی در دوران اسلامی تا پایان دوره صفویه به تبیین مفهوم تداوم عناصر تزئینی معماری ایران باستان در معماری عصر اسلامی ایران پرداخته است، روش انجام این پژوهش توصیفی-تحلیلی است.
خزاعی همکاران (۱۳۹۸)	تاثیرپذیری تزئینات معماری کرمان از فرهنگ ایرانی، هندی و چینی عهد صفویه تا دوران معاصر	هدف تحقیق تزئینات ساختمان های کرمان از دوران صفوی به بعد و بررسی تاثیرات این موارد از سایر کشورها به خصوص هندوستان و چین است، با در نظر گرفتن برخی از بناهای این دوران در کرمان تحقیق حاضر به دنبال تحلیل و دسته بندی تزئینات ساختمان های کرمان از لحاظ اصالت و نوع تزئین است.

عناصر معماری سنتی ایران

استفاده از الگوها د طراحی منجر به شکل گیری کیفیتی آشنا و مانوس می شود که کریستوفر الکساندر آن را کیفیت بدون نام می نامد (الکساندر، ۱۳۸۶). بنابراین معماری الگوگرا در ایران که زبان معماری را از الگوهای تاریخی و نظام فضایی آن اتخاذ نموده، راهکاری ارزشمند برای خلق پیوند معنایی و کالبدی با تاریخ معماری است. این گونه در برگیرنده شاخصه های ارزشمند و اصیل معماری ایرانی است. پنج اصل مشترک معماری از دیدگاه صاحب نظران ایرانی (درونگرایی، مرکزیت فضا، انعکاس پیوند معماری با طبیعت، محور بندی، سلسله مراتب فضایی و شفافیت و تداوم فضا) می توان نام برد. از عناصر معماری سنتی ایرانی می توان به آستانه، ورودی، حیاط، میانسرا-حیاط، گودال باغچه، حوض، آجر، کاشی و .... اشاره کرد (اکبری، قاسمی، ۱۴۰۰).

معماری و تعاملات اجتماعی

بی تردید روابط متقابل ما با دیگران نقش مهمی در اولویت هایمان در سکونت گاه دارد و محیط ساخته شده باید بتواند نیازهای مربوط به این روابط را پاسخ گوید. از سوی دیگر، می دانیم که فضاها، نقش های اجتماعی خاصی را بر ساکنان خود تحمیل می کنند و برخی الگوها و معیارهای رفتاری را تقویت و برخی دیگر را تضعیف می کنند و در نهایت جهت و ابعاد جدیدی به رفتارهای ساکنان خود می بخشند. عطف به این مفاهیم و با نظری به معماری گذشته در می یابیم که در آن معماری، این نیازها - نیاز به تعاملات اجتماعی و ارتباط با هم نوعان، حفظ حریم ها و نیاز به خلوت - در جای خود به خوبی پاسخ می گرفتند؛ به گونه ای که تأمین، تعریف و شفافیت مناسب قلمروهای خصوصی، نیمه خصوصی و عمومی، همراه با افزایش تعاملات اجتماعی مد نظر قرار داشتند. در نظریه های طراحی محیط اظهار نظرهایی راجع به چگونگی تأثیر طراحی بر تعامل اجتماعی شده است. با نظری به الگوهای تعامل اجتماعی و قابلیت های محیط ساخته شده در می یابیم که همان قدر که طراحی محیط و مواد و مصالح تشکی لدهنده آن، کانال های ارتباط اعضای هر حلقه رفتاری را تحت تأثیر قرار میدهند، محیط ساخته شده نیز فرآیندهای اجتماعی انسان را متأثر می سازد (ارژمند و خانی، ۱۳۹۱).

تأثیر فضای محیطی در تعاملات اجتماعی

در شهرهای امروزی، به دلیل کاهش محیط طبیعی و باز، از یک طرف و رواج سریع و همه گیر رسانه های جمعی از طرف دیگر، میزان زیادی از اوقات فراغت افراد به خصوص جوانان را به صورت یکسویه در آورده است. با توجه به پی آمدهای این پدیده، یکی از اهداف برنامه ریزی فراغت و استعداد یابی این است که با گسترش فراغت فعال و ایجاد فضای پرتحرک، تعادل مطلوبی را میان فعالیت های ایستا و پویا بوجود آورد و مانع رشد روحیه انفعالی و غیر خلاق شد بنا بر این ایده آل هر جامعه انسانی تربیت و شکوفا کردن نیروها و استعداد های نسل جوان آن می باشد. پس باید سازمان یا نهادی باشد که سیستم برنامه ریزی آن بر پایه پرورش استعداد و خلاقیت های کودکان و نوجوانان باشد. طراحی سرای فرهنگی جوانان در حقیقت طراحی خانه و بنایی است که نه تنها محلی برای تفریحات سالم جوانان باشد بلکه پایه گذار ساختار فرهنگ و غنابخشی به هویت فرهنگی جوانان و شکوفایی و همچنین تأمین سلامت جسمی و روانی جوانان در راستای تقویت روح اندیشه و

آزادسازی هدفدار انرژی نوجوان یز گردد که شاید طراحی چنین سرا و خانه ای را بتوان به عنوان خانه سوم فرد دانست. امروزه فرهنگسرای جوانان از جمله موسساتی است که در خدمت رسانی آن ها و سعی در برآوردن نیازهای هنری، فکری، فرهنگی و ورزشی دارد. این مراکز بخش عمده ای از تاثیر گذاری بر رفتار، نگرش و گسترش خلاقیت کودکان و نوجوانان را به خود اختصاص میدهند به همین دلیل گسترش و غنی سازی آن می تواند در رشد فردی، تعامل های اجتماعی، تقویت حس تعاون و غیره موثر باشد با توجه به ویژگیهای خاص رشد، سلامت و امنیت کودکان، این موسسات می توانند به گونه ای طراحی گردند که تاثیر بسزایی در بهینه سازی این فعالیت ها ایجاد کنند، آماده سازی این محیط ها با تناسب روحیات کودکان و نوجوانان در مقاطع سنی مختلف سعی در هماهنگ نمودن محیط با رفتار فردی دارد بنا به اعتقاد دورکیم وقتی حس تعلق به جامعه در افراد وجود داشته باشد یک حس همانندی و قربت به وجود خواهد آمد و پیوند های عاطفی و دل مشغولی ها و منافع مشترک افراد را به هم پیوند می دهد که نتیجه آن افزایش و تشدید تماس های آنان و گسترش ارتباطات در سطح جامعه است او این مهم ترین ابزار برای یک مدیریت خوب به ویژه در کشور های جهان سوم است. در کشور های در حال توسعه از جمله ایران به دلیل قرار گرفتن در دوران گذر، بسترها و عوامل ایجاد احساس تعلق اجتماعی، دچار تغییر می شود. چرا که در دوران گذر بنا به نظر دورکیم، هنجارهای موجود در جامعه در معرض تغییر و تحول قرار خواهد گرفت که در نتیجه آن احتمال کم رنگ شدن تعلقات اجتماعی افراد و به تبع آن تغییر الگوهای همکاری در امور مختلف اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، و... قوت خواهد یافت او این در صورتی است که مسئولیت پذیری و مشارکت یکی از مهم ترین ابعاد اجتماعی، فرهنگی و سیاسی در هر جامعه خصوصا جوامع در حال توسعه است و بسیاری از مشکلات ساختاری و عملکردی برنامه ریزی ها ناشی از نارسایی هایی است که در این حوزه وجود دارد. آن چه در این میان بر مسائل موجود می افزاید این است که نه مفهوم مشارکت و ابعاد آن به خوبی تعریف شده و نه عوامل تقویت کننده و یا در طیف دیگر تضعیف کننده آن موضوع، مورد بررسی جدی قرار گرفته است (عبدالله زاده و همکاران، ۱۳۸۹).

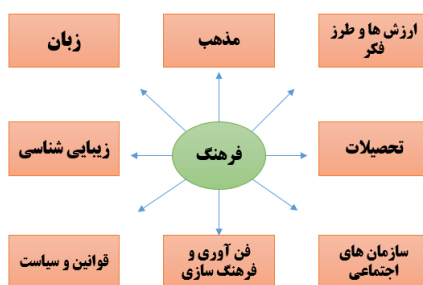
تعریفی برای فرهنگ

واژه ((Culture)) یا همان فرهنگ که از زبان کلاسیک لاتین ریشه می گیرد نخست در آلمان به کار برده شده اما نه به معنای امروزی بلکه به معنی کشت و کار و بهسازی. در واقع یکی از عوامل اساسی که باعث پیدایش مفهوم تازه ای برای فرهنگ شد پدید آمدن مفهوم پیشرفت در تاریخ بود. در دوره رنسانس بر خلاف دورر های پیش این احساس در افراد به وجود آمد که انسان ناخواسته به چیزهای بزرگ و تازه ای دست یافته و پیشرفت زیادی کرده و علت آن هم خردورزی و همه گیر شدن روشن اندیشی بود. (آشوری، ۱۳۸۰، ص ۳۵-۳۷). فرهنگ را می توان به عنوان مجموعه ای از اندیش ها، باورها، ارزش ها، معرفت ها و رفتارها که پایه مشترک کلیه اعمال اجتماعی را تشکیل می دهند، تعریف کرد. البته این تعریف چنانکه باید جامع نیست. فرهنگ زمینه ساز همه اعمال و مشخصات زندگی است (برای افراد یا برای جوامع و تا حد زیادی این فرهنگ است که برای یک کشور الزام می آورد چگونه عمل کند) (داس ویل، ۱۳۷۸، ص ۱۹۱). فرهنگ به معنای الگوهای رفتاری آموخته شده ای است که از نسلی به نسل دیگر با گروهی به گروه دیگر منتقل می شود و بر پایه واقعیت های ذهنی و اجتماعی شکل می گیرد. " فرهنگ در نمادهایی از جلوه های گوناگون، انعکاس (بازتابش) زندگی دیرینه در انسان های

امروزی است. فرهنگ بازتابش زندگی دیرینه در زیست بومی که جوامع بدان خو می‌گیرند و در دور های مختلف و تحت تاثیر عوامل گوناگون صورت مختلفی می‌یابد، ولی هسته نژادی-سستی خود را هم چنان حفظ می‌کند. فرهنگ در باورهای امروزی، پوششی از نوسنگی را به نمایش می‌گذارد، ازین رو کلیت هم تافته های است از نظام مفهوم ها و کاربردها، سازمان ها و مهارت ها." (پاپای یزدی، ۱۳۸۶، ص ۸۵).

مفاهیم فرهنگ

سیر تطور همه پدیده های بشر پرجاذبه است و از این میان شاید بتوان تاریخ تمدن و فرهنگ را جذابترین شاخه ی تاریخ شمرده چرا که تمدن و فرهنگ وسعتی دارد به گستردگی زندگی آدمی و همه از دانشمند متخصص و پژوهنده تا خواننده کنجکاو است و دوست دارد تاریخ زندگی یا سرگذشت کار و اندیشه ی خود را بداند و به ویژه تاریخ دورانی که بتوان رهاوردها را دید و سنجید. به این دسته از عادات ، باورها و نهادهای پیوند یافته «فرهنگ» می‌گویند . به فرایافت های ویژه گروهی از مردم اعم از فرایافت های اجتماعی ، سیاسی ، اقتصادی ، فکری ، هنری دینی فرهنگ گفته می‌شود (مایکل پین، ۱۳۸۶).

شکل ۲- عوامل تشکیل دهنده فرهنگ

ماخذ: میلاد موسوی، ۱۳۹۵

تعریف مجموعه فرهنگی

مجموعه فرهنگی مکانی فرهنگی فراغتی است در زندگی امروزی که همگان دیگر فعالیت‌های شغلی در محیطی ساختنی و شهری است می‌باشد. آرامش و استراحت جسم و جان بسیار ضروری است البته این حداقل رسیدگی به انسانها است در این راستا ترتیب و شکوفایی اندیشه ها و استعداد ها جایگاه ویژه ای دارد از این روست که مجموعه فرهنگی به منظور پرورش ذوق و استعداد افراد به خصوص جوانان و محلی برای تغذیه روانی شهروندان در محیطی هنری و همچنین توسعه و نشر ابعاد هنردر زندگی افراد و شناساندن ابعاد گوناگون زندگی بنا می‌شود. مراکز و سازماندهی های فرهنگی کلاً درجهت توسعه و حفظ عوامل فرهنگی یک جامعه بوجود می‌آید. وهدف اصلی آن‌ها رفع نیازهای فرهنگی افراد جامعه است. این ساده‌ترین و ملموس‌ترین تعبیر از یک فرهنگ سرا است. که به موازات آن باتوجه به ویژگی‌های مذهبی و قومی منطقه شکل می‌یابد (نصیریان، ۱۳۹۵).

شکل ۳- فرهنگسرای شفق

ماخذ: سایت آرل گالری، ۱۳۹۲

فعالیت های فرهنگی

فعالیت های فرهنگی به کارهایی اطلاق می شود که نیروها با مشارکت سازمان ها در حوزه فرهنگ انجام می دهند. مثلا فعالیت هایی از قبیل برگزاری کلاس ها، نشست ها و میزگردهای فرهنگی و فکری، برگزاری نمایشگاه ها، همایش ها و جشنواره های فرهنگی و هنری، برگزاری اردوها و بازدیدهای فرهنگی و تفریحی، اجرای نمایش، تئاتر، موسیقی، سرودخوانی، شب شعر و مسابقات فرهنگی، وبلاگ نویسی و طراحی پایگاه های اینترنتی، تولید نشریه، فیلم و محصولات چندرسانه ای و انواع بازی های رایانه ای، نمایش و نقد و تحلیل فیلم و بسیاری کارهای از این دست می باشد (علیزاده و همکاران، ۱۳۸۹). برای آنکه فعالیتی را فرهنگی بنامیم، باید سه شرط اساسی برای آن قائل شویم:

- فعالیت های مورد نظر شامل نوعی خلاقیت در تولید باشند.
- فعالیت های مورد نظر به آفرینش و انتقال معنای نمادین بپردازند.
- ستانده (محصول) آنها حداقل به طور بالقوه واجد نوعی ویژگی عقلانی باشد (امیری و همکاران، ۱۳۸۷).

رویکرد اجتماعی، فرهنگی

توزیع عادلانه فضاهای فرهنگی در سطح محلات مختلف شهر نه تنها بخش عظیمی از چالش های پیش رو مدیریت شهری در ارایه خدمات به شهروندان را محقق می نماید، بلکه نوعی از اسباب مسئولیت پذیری و مشارکت عمومی در اداره امور شهر را نیز به ارمغان می آورد (موسوی و همکاران، ۱۳۹۵). امروزه، نظام مدیریت شهری با هدف احیای مشارکت خود جوش شهروندان و اداره هرچه مطلوب تر شهر به ویژه درحوزه امور اجتماعی و فرهنگی - طرح ساماندهی مشارکت های اجتماعی در محله های شهر تهران» مدیریت محله را در دستور کار دارد و در پی ساختار مدیریت محله، تشکل های داوطلبانه مردمی را به عنوان خانه ساماندهی نموده است. این خانه های مختلف در حوزه سراهای محله شهر تهران به عنوان پایگاه های مکان به خودی خود دارای قابلیت های بسیار سودمندی هستند، اما به منظور تجهیز و ساماندهی آن ها ضرورت دارد تا ضمن سازماندهی و ساماندهی مطلوب در عرصه مکانی سرای محله کارکردهای آنها نیز، با هدف گسترش و توسعه فرهنگی در

فضاهای محلی و منطقه ای تعیین گردد. فعالیت‌های اجتماعی در فضاهای جمعی موثر بوده و از مولفه های تاثیر گذار بر تداعی مفاهیم پیوند اجتماعی در فضاهای جمعی است و این فضاها را به لحاظ اجتماعی فعال می سازد و به تبع آن باعث افزایش پیوند اجتماعی افراد می شود. در این رساله، به اهمیت ارتباط مردمی و تعاملات اجتماعی پرداخته شده است (برجیان و همکاران، ۱۳۹۵) (تجری و همکاران، ۱۳۹۴). در زمینه اخلاق اجتماعی مشارکت و تقویت آن در سطح جامعه به ویژه در شهرها، آن چه نظر بسیاری از جامعه شناسان و همین طور روانشناسان و یا فعال "احساس تعلق اجتماعی" اجتماعی را به خود معطوف داشته، به وجود آوردن و نمودن آن در بین شهروندان است. احساس تعلق اجتماعی مربوط به سلامت روانی، فیزیکی و اجتماعی افراد است و به عنوان یک کاتالیزور برای تغییرات جامعه عمل می کند. بسیاری از معطالعات نشان داده اند احساس تعلق اجتماعی مثبت، به افزایش ارتباطات و مشارکت مدنی در جامعه منجر میشود (برجیان و همکاران، ۱۳۹۵). افزایش مشارکت مردم در اداره امور شهرها که از این مقتضیات است، یکی از مهم ترین اصول آرمانی مدیریت شهری نوین است که نشان می دهد در جهانی که به طور فزاینده به سمت شهری شدن گام بر می دارد، مشارکت مردمی جایگاهی رفیع دارد، بنابر این همان طور که قبلا نیز اشاره کرده ایم باید به عوامل تاثیرگذار بر آن از جمله تاثیر احساس تعلق اجتماعی توجه کرد فضای شهری بستر مشترکی برای فعالیت های کارکردی و مراسم مردمی مانند جشن ها و آیین ها و آداب و رسوم فرهنگی و ابراز عقاید سیاسی و اجتماعی است (موسوی و همکاران، ۵۹۳۱). لنگ در کتاب آفرینش های نظری می گوید که اگر اکثر مردم به تماس های اجتماعی نیاز داشته باشند، در هر محیطی زمینه آن را فراهم می کنند. رابطه متقابل اجتماعی برای پاسخ به نیازهای انسان به پیوند جویی و احساس تعلق به مکان یک ضرورت است که دلیل بر مطلوب بودن تعامل اجتماعی است. لذا هر فرصتی برای دست یافتن به چنین منظوری مثبت ارزیابی شده است. دلیل دیگر این است که فعالیت هایی چون تعامل با دیگران و مشاهده فعالیت های مردم، با به وجود آوردن زمینه های اجتماعی شدن و اجتماع پذیری به رشد فردی انسان کمک می کند فعالیت های اجتماعی در فضاهای جمعی موثر بوده و از مولفه های تاثیرگذار بر تداعی مفاهیم پیوند اجتماعی در فضاهای جمعی است و این فضاها را به لحاظ اجتماعی فعال می سازد و به تبع آن باعث افزایش پیوند اجتماعی افراد می شود. در این رساله، به اهمیت ارتباط مردمی و تعاملات اجتماعی پرداخته شده است. اجتماع در برگیرنده افراد با سطح فکری و فرهنگی است. هیچ اجتماعی یافت نمی شود که افراد آن صد در صد هم دل، هم عقیده و هم فکر باشند. خواه این جامعه بسیار بزرگ باشد خواه یک خانواده دو نفری تشکیل شود. اینجاست که تعامل اجتماعی پیش می آید یعنی احترام متقابل به خواست ها، ایده ها، نگرش ها و عقاید افراد آن جامعه به وجود آید، یعنی علی رغم آن که افراد جامعه با او هم عقیده نیستند ولی به آن ها احترام می گذارد. روابط اجتماعی بارتباط بین دو نفر و بیشتر یا بین چند گروه را بیان می کند. این روابط می تواند صورت همکاری، تفاهم و دوستی داشته باشد و می تواند به صورت تضاد و تنش و کشمکش و گاه بی تفاوتی و هم زیستی باشد. به بیان دیگر، روابط اجتماعی ارتباط و وابستگی متقابل انسان ها و جهت گیری رفتاری آن هاست که می تواند در جهت دوستی یا دشمنی باشد (سیاه تیری و همکاران).

مواد و روش تحقیق

این پژوهش با روش کیفی مورد بررسی قرار گرفته است که بر اساس مطالعات مروری توصیفی-تحلیلی به بررسی و تاثیر عناصر هویت ساز معماری ایرانی در افزایش تعاملات اجتماعی پرداخته شده است و فضای فرهنگی به عنوان شاخص ترین محل برای وقوع تعاملات اجتماعی در نظر گرفته شده است.

نتیجه گیری

تعاملات اجتماعی از جمله موارد حساس و پیچیده ای است که می تواند تاثیر مستقیمی بر روی کیفیت زندگی جوامع بشری داشته باشد. نحوه و نوع تعاملات اجتماعی ریشه در فرهنگ هر ملت دارد و برگرفته از زبان، مذهب، ارزش ها و طرز فکرها، میزان تحصیلات، حس زیبایی شناسی و نهادهای فرهنگی آن است. معماری ایرانی که آمیخته از علم و هنر، ذوق و سلیقه، اعتقاد و ایمان و مهارتهای خاص که در راستای تمدن و فرهنگ و در رهگذر تاریخ است، زبان گویای زمانه ی خویش است. معماری ایرانی از خردورزی و ژرف اندیشی گذشتگان ما سرچشمه گرفته و حاوی تمامی شاخص های محیط های اجتماعی مردمان می باشد. لذا مراکز فرهنگی که نمود مرکز تبادلات علم و هنر و ... است با غنای معماری ایرانی آمیخته شده و بهره گیری از عناصر معماری ایرانی همچون مردم واری، پرهیز از بیهودگی، نیارش، درونگرانی و خودبسنگی و استفاده از تزئیناتی که موجب ایجاد حس تعلق به مکان می شود، موجب پوشش هرچه بیشتر حاضرین در این فضاها و ایجاد ارتباطات و تعاملات بیشتر می گردد.

منابع و مآخذ

- ۱) آشوری، داریوش (۱۳۸۰). تعریف و مفهوم فرهنگ. انتشارات آگاه، تهران.
- ۲) اکبری، جواد، و قاسمی، فاطمه (۱۳۹۹). بررسی عناصر معماری سنتی ایران با رویکرد حفظ هویت معماری ایرانی، پنجمین همایش فناوری های نوین در مهندسی معماری، عمران و شهرسازی ایران.
- ۳) اکبری، جواد و قاسمی، فاطمه (۱۴۰۰). ششمین همایش ملی معماری و شهر پایدار.
- ۴) آیت‌اللهی، محمدحسین، و محمدی، محمد (۱۳۹۳). طراحی فرهنگسرای کرمان با تأکید بر مفهوم اجتماع پذیری، پایان‌نامه، دانشگاه یزد - دانشکده هنر و معماری.
- ۵) ارژمند، محمود، و خانی، سمیه (۱۳۹۱). نقش خلوت در معماری خانه ایرانی. فصلنامه مطالعات شهر ایرانی اسلامی، شماره هفتم.
- ۶) برجیان بروجنی، فرشاد، و کاردان، مریم (۱۳۹۳). طراحی فرهنگسرا با رویکرد آموزش نوین جهت پرورش خلاقیت، دومین همایش ملی معماری، عمران و محیط زیست شهری، دبیرخانه دائمی همایش، دانشکده شهید مفتح، همدان.
- ۷) پاپلی یزدی، محمدحسین، و سقایی، مهدی (۱۳۸۶). گردشگری (ماهیت و مفاهیم)، انتشارات سمت، تهران.
- ۸) پیربابایی، محمدتقی، و صالحی، حسن (۱۳۹۲). طراحی مجموعه فراغتی - فرهنگی بر اساس سبک زندگی ایرانی - اسلامی، پایان‌نامه دانشگاه یزد.
- ۹) پیرنیا، محمدکریم، و معماریان، غلامحسین (۱۳۸۷). معماری اسلامی ایران، انتشارات دانشگاه تهران.
- ۱۰) پین، مایکل (۱۳۸۶). مدخل ایدئولوژی، از گریگوری الیوت. فرهنگ اندیشه انتقادی، از روشنگری تا پسا مدرنیته، ترجمه: پیام یزدانجو. چاپ چاپ نخست، نشر مرکز، تهران.
- ۱۱) تجری، الهه، و دشتی شفیقی، علی (۱۳۹۴). طراحی فرهنگسرا با هویت و پایداری برای جوان، دومین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم جغرافیا و برنامه ریزی، معماری و شهرسازی.
- ۱۲) داس‌ویل، راجر (۱۳۸۷). مدیریت جهانگردی. ترجمه سید محمد اعرابی و داوود ایزدی. دفتر پژوهش های فرهنگی، تهران.
- ۱۳) سیاه‌تیری، حمیدرضا، و ده‌باشی شریف، مزین (۱۳۹۰). معماری و طراحی فرهنگسرا در ایران با رویکرد فرهنگ و هنر اسلامی ایرانی، چهارمین کنفرانس بین‌المللی عمران، معماری و توسعه اقتصاد شهری.
- ۱۴) صحاف، سیدمحمدخسرو (۱۳۹۵). معنا در معماری ایرانی. مجله هویت شهر، ۱۰(۲۵)، ۴۸-۶۵.
- ۱۵) عبدالله‌زاده، نازیلا، تقوی، نعمت‌الله، و علیزاده اقدام، محمدباقر (۱۳۸۹). بررسی عوامل مرتبط با مشارکت اجتماعی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز. پایان‌نامه دانشگاه تبریز.

- ۱۶) عرفانیان صفار، مجید، و برادران هروی، فاطمه (۱۴۰۱). شناخت و بازآفرینی عناصر و شاخصه های معماری ایرانی-سستی و تاثیر آن در معماری معاصر (نمونه موردی سنتی: خانه داوید، معاصر: خانه باغ جنت).
- ۱۷) علیزاده، اکبر، و امینی بدر، فدر (۱۳۸۹). مجموعه های فرهنگی هنری در شهرها، دومین کنفرانس عمران، معماری و شهرسازی کشورهای جهان اسلام.
- ۱۸) الکساندر، کریستوفر (۱۳۸۶). معماری و راز جاودانگی: راه بی زمان ساختن، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- ۱۹) موسوی، میرنجف، و حکمت‌نیا، حسن (۱۳۸۴). تحلیل عاملی و تلفیق شاخص‌ها در تعیین عوامل موثر بر توسعه انسانی نواحی ایران، فصل‌نامه جغرافیا و توسعه، شماره ۶، ۳۳-۵۰.
- ۲۰) نصیریان، نادیا، و فرشاد مفاخر (۱۳۹۵). طراحی فرهنگسرا با رویکردی از فناوریهای نوین و بهینه سازی مصرف انرژی، چهارمین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم جغرافیا و برنامه ریزی، معماری و شهرسازی، موسسه آموزش عالی مهر اروند، مرکز راهکارهای دستیابی به توسعه پایدار، تهران.
- 21) Oktay, D. (1998). Urban spatial patterns and local identity: Evaluation in a Cypriot Town. *Open House International*, 23(17), 145-159.
- 22) Piran, P. (2005). The Identity of Cities-Too Many for a Complex Concept, *Abadi Journal*, 48(6), 6-10.
- 23) Naghi zadeh, M. (2012). *Reflections on Understanding the Basics of Islamic Housing*, Art Month Book, 170, pp38-54.
- Lee, B(1996). Architectural Design of Office Buildings: Air Conditioning. Translated by: Mazdak Sadri Afshar, Proceedings of the Essential Issues of High-Rise Building, *Iranian Center for Urban Studies and Research*, Tehran.

